

NAPARROA ETA TREBIÑO

(Anziñako eretxi bi)

Naparroa Euzkadi dan ala ez, Trebiño Araba ala Burgos dan, zarraparra txikiak ez dira sortu azken aldio-tan. Trebiñotarren eretxia eta guraria naiko argirik egertu izan dira; Arabartzat dagoz eta arabar izan nai dabe. Naparroako aizeak nastuago dabil. «Laurak bat» egitea eta batera jokatzeari aspaldiko jokabidea eta guraria dira. Baiña tartean politika, edo obeto esanda, politikeria sartzen danean, orduan dira kontuak eta nas-teak.

Naparroa eta Gipuzkoa

Politikeri orrek nastu eta lorrindu bako aldi baten murgildu gaitez, euskalduntasunak Gipuzkoa'n eta Naparroa'n zelango anaitasun-giroa sortu eban ikusteko.

Orain irureundaka urte jazoriko gauzak dira, Erreteriko kaputxinoak zirala-ta jazoak, izan be.

Orduan, euskalduntasun batek al-kartuta ikusiko ditugu, bai Gipuzkoako agintariak, bai Naparroakoak. Eretxi eta sentiera berekoak dira kaputxinoak, bai giputzak eta bai naparrak, eta eurokaz batera, alde bateko eta besteko agintariak autorpen sutsu au egiten dabe: biak, giputzak eta naparrak, izkuntzaz, oituraz eta jatorrizko izatez, anaiak dirala, alkarturik bizitzea berezkoa dabela.

Barruti bat

Ona nondik eta nora sortu zan auzi txiki au. Kaputxinoen prailletzea agertu barritoxa zan kristiñau-errian. Prailleok Errenderi'ra eldu ziranean, 1612gn urtea da. Sei urte lenagotik dagoz Iruña zarrean. Laster izango da praille-etxe barri mordoia: Tudela, Zintruenigo, Los Arcos, Peralta, Bi-ana. Guztitara, Errenderi'koagaz, zazpi-zortzi. Guztiak, Barruti baten, Aragoakoaren mende. Kaputxinoak Catalu-ña aldetik etorri dira. Catalu-ña'koak euren praille-barrutia egin dabe; aragoarrak, Catalu-ña itxita, euren. Eta ona orain, naparren aldia.

Eurak euretara, euren nagusien men-pean jarrea lortu nai dabe, eta bai lortu be.

Errenderiko prailletxeagaz zer jazo-ko da? Aragoa'koakaz, ala Gazte-la'koakaz bat eginda gelditu bearko eta dau? Naparrakaz geldituko da.

A lkartasuna, euskalduntasuna

Emen agertzen da orduan giputz-naparren anaitasuna, alkartasuna. Euskalduntasuna dabe lokarri.

Argañzu (La Puebla de Arganzon) Trebiño'ko erri bat dogu. Trebiflo konlerria izan da eta Araba-barruan egon arren, gaur, Burgos'koa da. Euskalerrriak berea dau eta berelzal eskatzen dau.

ERRIGINTZA

Batasuna lorzeko, praile ta erri-gizon, batzuk eta besteak jo dabe gora. Ez giputzak, ez naparrak ez dabe nai, Errenderiko etxea Aragoakoen ez Gaztelakoen mende gelditzerik.

Naparrak eta giputzak ez dabe banandu nai, praille-barruti bat egin nai dabe.

Eta alde bietatik errazoi bardiñak entzuten dira: batzuk eta besteak, izkuntzaz, oituraz bat dirala, alkarren auzoko dirala, euskaldunak dirala.

Beotibar'ko burrukea

Errenderiarrak itz egiten eban gogorren. Baten batek ez eban zurrumurrua zabaldu giputzak naiago ebe-la gaztelarren menpean egon, naparrenean baiño? Errenderi-terrak ez dira mutu geldituko:

«Emen, erantzungo dabe, inguru guztia euskalduna da: Lezo, Oiarzun, Alza, Irun, Ondarrabi, dana euskalduna, eta emen euskaldunak, napar edo giputzak bear ditugu. Aragoarrak eta gaztelarrak ona sartzea lez izango litzake».

Une atan ez da ageri ez giputzen ez naparren Beotibar'ko «pelea» ospetsuaren gomutarik, ez giputzak iñoz «gaztelarren etxean» sartu ziralakorik.

Une atan, erriaren agotik eta biotzetik, bai giputzen eta naparrenetik, euskalduntasunak itz eta ots egin eban.

Politika —usaiñekorik ezer gomutatze koan, auxe besterik ez dabe gogoratuko: Giputzak eleizaz Iruñe'ko eleiz-barrutikoak dirala, eta Iruñe'ko «Capitan General» zanaren agintepan egoala Gipuzkoa osoa. Berez, politikaz be, batzuk eta besteak ez egozan ain urrin.

Errenderiko prailletxea Naparroa'ko praille-barrutian gelditu zan. Euskalduntasunak irabazi eban auzia. XVIIgn. gizaldian jazo zan ori, 1964-1965 bitartean.

TREBIÑO EUSKALERRI

Goazen orain Araba aldera, Santa Teresaren egunetara, Errenderiko kaputxinoen goraberak jazo baiño larogei bat urte lenagora.

Avila'ko moja andia Euskalerrira urreratzen asita dago. Gure artean moja-etxeen bat edo beste eregiteko asmorik be ba-darabil, Orduña'n eta Gazteiz'en. Asmook uts egin eben.

Burgos'eraño eldu zan, baiña andik aurrerago ez eban egingo. Burgos'en. orraitio, euskaldun bi izan ditu laguntzaille oso eskuzabaleko: biak andra-gizonak, Tolosa-M untxaraztarrak.

Eta beste irugarren bat beragaz ekarri dau, iñoz konfessore euki dauana, berrogeta bat urteko praille karmeldarra.

Nor da beraru, eta nongoa da?

Praille euskalduna

Praille au aitatzen dabenean, aldi atako paper zarrak sarritan aitatzen dabe beraren jatorria; euskalduna dala («vizcaino» dala), esaten dabe.

Itz orregaz orduko erdaldunak badakigu zer esan nai eben. Ez eben esan gura Bizkai'ko semea zanik, euskalduna zala. Izan eitekean bizkaitarra, baiña bai arabarra, giputza naiz naparra be. Nongoa zan Santa Teresa'ren lagun ori, Pedro izeneko praille ori?

TREBIÑOTARRA

Praille orrek, praille-sartukeran, bere ezaupidea emon ebanean, bere jaioterria izentau ebanean, Puebla de Arganzon erriaren izena emon eban. Ori naikoa zan. Geiagokoen bearrik ez euken, gaiñerakoa ba-ekien izenartzailleak, praile barriari «vizcaino» esateko.

Prailleak berak be ez eban ori ukatu ez orduan, ez geroago. Santa Teresa'gaz batera Burgos'tik ebillen egunetan ez jakon burura etorri Burgos'tarra zanik; ez eban ezelango susmorik artu, Burgos'tarrak bere erriki-deak zituanik. Ez ekian orrenbeste. Ez-jakin orretatik atarateko be, ez eukan orduan UCEDEko politikakorik Burgos en.

Trebiñotar eta euskaldun

Aldi atako erdaldunen luman «vizcaino» itz orregaz Euskalerriko seme utsa ez eben, nonbait, aitatzen, orrez gaiñera, izkuntzaz euskalduna zana, euskeraz egiten ebana be bai.

Orrelangoa, zan, gure Trebiñotarra be.

Erdaldun jatorrak laster antz artu eutsoen trebiñotar aren euskalduntasunari, aren baba-zorro usaiñari eta orregaitik izentau eben orrela.

Eta gure Pedro prattle au (Kintanilla Domaika abizenez), euskaldun jatorra izatea ez dogu arritzekotzat jo bear. Gizaldi atan, Gazteiz ingurua oso euskalduna zan, eta Arganzon ez dago Gazteiz'tik urrin. Eta umetan azitako umeak prailleen soiñeko soiñeko-eske Pastrana-ra joan zanean. ba-eroian, antza, umetako babazorro usaintxoren bat, eta gaztelarrak bai laster igarri be, «vizcaino» zala, au da, euskalduna.

Gaurko egunotan bizi izan ba'litz, gauza jakintzat emon gainke Araba'ren alde jokatuko ebala, Trebiño'ko eta Arganzon'go alkateen lez, Burgos'tarren bildur barik. Eta auzi au orduan sortu izan ba'litz, Burgos'tarrak eurak be gaurko gogo txarrik ez eben erakutsiko, nik, uste, baktxari berea emoteko: Araba'ri Arabarrena.

L. AKESOLO